

Από την αρχή που πήρα στα χέρια μου το βιβλίο της Μαρίας Φαφαλιού, μπήκα σε σκέψεις για τον «άγνωστό» μας κόσμο, αυτόν της παράβασης.

Η παράβαση φαίνεται ότι ίσως είναι για κάποιες γυναίκες μονόδρομος διαφυγής από την ασφυκτική συνθήκη της στιγμής ή αποτελεί επιλογή αναζήτησης της επικινδυνότητας που παράγει έντονη ηδονή.

Επιπλέον, ίσως είναι αποτέλεσμα της επιλογής συναναστροφής με εγκληματικά πρόσωπα ή αναπόφευκτο αποτέλεσμα της αγωγής που δέχτηκε από το οικογενειακό περιβάλλον ή πλαίσιο ανατροφής.

Το ανθολόγιο των μαρτυριών δίνει αδιάσειστα τεκμήρια και εργαλεία για τη σωφρονιστική πολιτική που ενδεχομένως θελήσει να ακολουθήσει η Ελληνική Πολιτεία. Επιπλέον οι εκμυστηρεύσεις και τα δεδομένα μπορούν να βοηθήσουν τη συγκριτική μελέτη των καταστάσεων κράτησης των γυναικών στις φυλακές.

Επίσης μελετώντας το βιβλίο αντιλαμβάνεσαι ότι οι συνθήκες κράτησης έχουν αλλάξει από την εποχή που συνυπήρχαν γυναίκες και άντρες μαζί σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης ή στις εποχές με δικτατορικά καθεστώτα και βασιανισμούς.

Οι αναφορές που συνέλεξε η Μαρία Φαφαλιού είναι ένα ενδιαφέρον πανόραμα που βοηθά να διαπιστώσουμε ότι στα περισσότερα Καταστήματα Κράτησης επικρέμαται ο ΦΟΒΟΣ.

Το τέρας που έχουμε εκθρέψει (και που είμαστε όλοι συνυπεύθυνοι, αφού γινόμαστε Εισαγγελείς και Κατήγοροι με την πρώτη ευκαιρία που μας δίνεται...) κρύβει ακόμη πολλούς ΕΦΙΑΛΤΕΣ και είναι απειλητικό για τη ζωή της κάθε κρατούμενης. Και αυτό φαίνεται από το υψηλό ποσοστό ροπής προς αυτοκτονία μεγάλου ποσοστού γυναικών στους πρώτους μήνες κράτησης.

Οι μαρτυρίες των κρατουμένων γυναικών, του επιστημονικού και φυλακτικού προσωπικού και των εθελοντών, καθώς και η πλούσια βιβλιογραφία (ελληνική και ξένη) φανερώνουν-εκθέτουν το ψηφιδωτό της φυλακής και δείχνουν ποιον δρόμο οφείλει να ακολουθήσει η αντεγκληματική πολιτική της χώρας μας.

Η δημοκρατική διακυβέρνηση οφείλει: (α) Να διαμορφώσει σαφές νομοθετικό πλαίσιο που να βοηθά τη δικαστική και εκτελεστική εξουσία ώστε να δίνεται η δυνατότητα αυτοσυνειδησίας, επαναπροσδιορισμού και αλλαγής της

της στην Αθήνα θέλησε να συμβάλει στην αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος ώστε να αποτελέσει ένα σύστημα που να σέβεται τον κρατούμενο, να τον μορφώνει και να τον καθιστά πολίτη ικανό να ενταχθεί ομαλά στην κοινωνία μετά την αποφυλάκισή του, ώστε να καταστεί και παραγωγικός για τον τόπο του. Ιστορική θεωρείται η «Έκθεση» που απηύθυνε στη βασίλισσα Όλγα, προκειμένου να την παρακινήσει να συνδράμει στην ίδρυση γενικών γυναικείων φυλακών στην Αθήνα σε αξιοπρεπείς και βιώσιμες συνθήκες.

«Καλλιόπη Κεχαγιά, βιογραφικά στοιχεία»,
https://el.wikipedia.org/wiki/Καλλιόπη_Κεχαγιά.

Ευπρεπές και ευπαρουσίαστον κτίριον

Εν Ελλάδι υπάρχει [το 1936] μία μόνη τοιαύτη Κεντρική Γυναικεία φυλακή, η εν Αθήναις και επί της Λεωφόρου Αλεξάνδρας πλησιέστατα της εις το αυτό μέρος Φυλακής-Σχολής Αβέρωφ. Το μικτού σωφρονιστικού συστήματος ευπρεπές και ευπαρουσίαστον κτίριον τούτο, αρχήθεν προορισθέν διά την εν αυτώ κράτησιν γυναικών εγκληματιών, ήρξατο ανεγειρόμενον εν έτει 1899 και επερατώθη εν έτει 1900, δαπάναις του Αυτοκράτορος της Ρωσσίας Νικολάου του Β', κατόπιν μεσολαβήσεως παρ' αυτώ της Βασιλίσσης Όλγας της Ελλάδος. Το Κατάστημα τούτο έχει εν όλω 104 ατομικά κελλία, 9 πειθαρχικά τοιαύτα, 5 εργοστάσια, εις τα οποία απασχολούνται σήμερον περί τας 130 κρατουμένας, θεραπευτήριον με 8 κλίνας, και πολλά άλλα διαμερίσματα, χρησιμεύοντα διά παντοειδείς άλλας ανάγκας των φυλακών τούτων.

Περί του πλήθους των άλλων κατά τόπους μικρογυναικείων αυτοτελών φυλακών, εγκατεστημένων ως επί το πλείστον εις ιδιωτικά οικήματα, δεν επιτρέπεται να γίνεται ουδείς λόγος.

Εις την παρωχημένην εποχήν αι γυναίκες εκρατούντο αναμίξ ομού μετά των ανδρών κατά γενικόν κανόνα. Αλλά και εις τους καθ' ημάς ακόμη χρόνους δεν είναι τι σπάνιον να ίδη τις γυναίκας και άνδρας να κρατώνται εν μια και τη αυτή φυλακή, εν στενοτάτη καθημερινή μεταξύ των επαφή! Κατά την δωδεκαετή διάρκειαν της εν ταις φυλακαίς υπηρεσίας ημών, ουχί άπαξ ευρέθημεν προ τοιαύτης αξιομέμπτου και αξιοκατακρίτου καταστάσεως.

Εις τας Γυναικείας φυλακάς επί παραδείγματι, της Δράμας, αίτινες είναι επίμηκες αρκετά μέγα διαμέρισμα, παραπλεύρως των Επανορθωτικών φυλακών, με ιδιαίτερον εντελώς είσοδον, καλούμενον «Παράρτημα», εύρομεν κατ' Αύγουστον του 1924 τας γυναίκας κρατουμένας να παραμέ-

νωσιν ομού μετ' ανδρών κρατουμένων εις παρακείμενα δωμάτια, και να αυλίζονται εις το αυτό προαύλιον, όπου υπήρχον προς κοινήν και των μεν και των δε χρήσιν, τρία κατά σειράν άνευ θυρών ξύλινα αποχωρητήρια!

Στυλιανός Γ. Γλυκοφρύδης, *Φυλακαί II.*
Περί των κατ' ιδίαν καταστημάτων των διαφόρου είδους φυλακών.

Εδώ ποιος θα τις επισκεφθεί;

Εφ' όσον το επιτρέπει ο χώρος των Αβερωφείων φυλακών, αι κατάδικοι μεταφέρονται από τας επαρχίας εις τας Αθήνας. Από μιας απόψεως, αναμφιβόλως, η κρατουμένη έχει να ωφεληθεί. Θα εκτίσει την ποινήν της μέσα εις ένα ολιγότερον ειδεχθές περιβάλλον. Από άλλης όμως απόψεως, η μεταφορά αυτή είναι ό,τι σκληρόν μπορεί να φαντασθεί κανείς για μια γυναίκα. Αφήνω κατά μέρος τας ταλαιπωρίας, τας κακουχίας και την διαπόμπεισιν τας οποίας υφίσταται η κρατουμένη κατά την μεταφοράν. Η κρατουμένη που μεταφέρεται από μίαν επαρχιακήν πόλιν, απομακρύνεται της εστίας της. Για μια γυναίκα, έστω και εγκληματίαν, έστω

2. Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ.

και ελευθέρων ηθών, η ιδέα της εστίας τελειωτικά δεν έχει νεκρωθεί ποτέ μέσα της. Άμεσος συνέπεια της απομακρύνσεως από την ιδιαίτερα της πατρίδα είναι ότι η κρατούμενη έχει να υποστεί την αδυσώπητον οικονομικήν εξάντλησιν.

Εκεί, στην επαρχία, κάποια παλιά γειτόνισσα, κάποια συγχωριανή, όλο και θα της πήγαινε πότε πότε «για ψυχικό» τίποτα ζεστό φαγάκι, τίποτε παλιά εσώρουχα.

Εδώ ποιος θα τη θυμηθεί, ποιος θα κάμει τον κόπο να 'ρθει από την άλλη άκρη της Ελλάδος στις Αθήνας διά να την επισκεφθεί ή να την συντρέξει; Φαντασθείτε τώρα αν η κρατούμενη αυτή τύχει να είναι μητέρα. Εκεί, έστω και από ανάμεσα από τα σίδερα, πότε πότε έβλεπε τα παιδάκια της. Έστω και από μέσ' από τα κάγκελα κατόρθωνε να χαϊδεύει αγαπημένα χεράκια, κατόρθωνε να φιλεί το μικρό της, όσο οδυνηρό, όσο πικρό κι αν είναι το φιλί απ' ανάμεσα απ' τα σίδερα... Εδώ, όλα αυτά τελείωσαν. Είτε δεν θα δεχθεί πια καμίαν απολύτως επίσκεψιν, είτε όταν αργά και πού θα πάει το παιδί της να τη δει, θα μιλήσουν δυνατά, φωναχτά, στο πόδι, η μάνα στη μια πλευρά ενός διαδρόμου, το παιδί στην άλλη, χωρισμένοι από δυο πηχτοπλεγμένα τέλια, ενώ πίσω από τα συρμάτινα πλέγματα θα

3. Μακέτα κελιού στις Φυλακές Αβέρωφ, έργο της πολιτικής κρατούμενης Βεροπούλου, Μουσείο Πολιτικών Εξοριστών Αϊ-Στράτη, Αθήνα.

περιφέρεται η φύλαξ διά να είναι ενήμερος τού τι διαμείβεται μεταξύ μιας μητέρας και του παιδιού της. Η σωματική έρευνα, καθώς βλέπει κανείς, δεν σταματά μήτε και στο κατώφλι της μητρικής καρδιάς!...

Πέτρος Πικρός, *Εις τα άδυτα και τα ερέβη των φυλακών μας.*

Μετατροπές

Λόγω της ταραγμένης περιόδου του εθνικού διχασμού οι Φυλακές Αβέρωφ μετατράπηκαν άτυπα σε φυλακές πολιτικών κρατουμένων, αντιπάλων του εκάστοτε καθεστώτος. Την ίδια χρήση είχαν και στα χρόνια της δικατορίας του Ι. Μεταξά (1936-1941), όταν σε αυτές εγκλείσθηκαν και βασανίσθηκαν πολλοί κομμουνιστές, αλλά και κατά τη διάρκεια της Κατοχής, όταν φιλοξενούσαν κυρίως μελλοθάνατους, πριν αυτοί οδηγηθούν στο εκτελεστικό απόσπασμα.

https://el.wikipedia.org/wiki/Φυλακές_Αβέρωφ

Περιγραφή του κτιρίου

Το τμήμα των Γυναικείων Φυλακών ήταν χτισμένο σε σχήμα Π, το οποίο περιβαλλόταν από πανύψηλο τετράπλευρο εξωτερικό τείχος, με φυλάκια

4. και 5. Δύο φωτογραφίες από τις Φυλακές Αβέρωφ (1957). Εικονίζεται όρθια η σωφρονιστική υπάλληλος Στέλλα Καγιάρμα, που εκτελούσε χρέη νοσοκόμας στο αναρρωτήριο. Συλλογή της ίδιας. Μουσείο Πολιτικών Εξορίστων Αϊ-Στράτη.

σκοπιάς στις τέσσερις γωνίες του. Εσωτερικά, στον ελεύθερο χώρο που άφηνε το σχήμα Π, ήταν η αυλή (60Χ25 μέτρα περίπου). Καταμεσής της αυλής υπήρχε ένας μεγάλος, αλλά κιτρινισμένος από το λιγιστό ηλιακό φως, φοίνικας. Πιο πέρα από αυτόν ήταν μια μικρή εκκλησία.

[...]

Στο μέρος του κτιρίου που έβλεπε στη λεωφόρο Αλεξάνδρας ήταν η είσοδος των Γυναικείων Φυλακών. Στο ισόγειο αυτής της πλευράς ήταν τα διοικητικά γραφεία της φυλακής και τα δωμάτια των υπαλλήλων της. Στο υπόγειο βρισκόνταν οι αποθήκες. Στον όροφο αυτής της πλευράς του κτιρίου ήταν το φαρμακείο και το υποτιθέμενο «αναρρωτήριο».

Αριστούλα Ελληνούδη, «Εισαγωγή», στο Μάρθα Ξανθοπούλου-Αντονέν (επιμ.), *Ποιήματα αγωνιστριών στις Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ*.

Πολιτικές κρατούμενες στον Εμφύλιο

Στη διάρκεια του Εμφυλίου, περίπου το 80% των κρατούμενων γυναικών στις φυλακές Αβέρωφ ερχόταν από την επαρχία. Ήταν κατά κανόνα

αγρότισσες και συχνά αναλφάβητες ή με ελάχιστες γνώσεις Δημοτικού. Στην πλειονότητά τους επρόκειτο για γυναίκες που είχαν συλληφθεί γιατί είχαν συμπαρασταθεί στους άντρες τους ή στους συγγενείς τους, ή γιατί συνεργάζονταν με οργανώσεις του ΚΚΕ. Μεταξύ των γυναικών υπήρχαν 150 γυναίκες με παιδιά κάτω των 5 ετών, από τις οποίες οι 106 για κάποιο διάστημα τα είχαν μαζί τους.

Χριστίνα Παπασταθοπούλου
«Τα παιδιά του Εμφυλίου με τα βουβά τραύματα».

ΠΡΟΣ ΔΟΣΑΝ ΤΩΝ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΩΝ ΜΑΣ...

22 ΝΗΠΙΑ ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ!

‘Η έντύπωση πώς οι φυλακές υπάρχουν για να τιμωρούνται όσοι έβλαψαν κατά κάποιον τρόπον την κοινωνία κατήντησε μία τραγική ειρωνεία, όφου κατά κανόνα στον τόπο μας οι φυλακές χρησιμοποιούνται σαν στρατόπεδα εγκλεισμού πολιτικών αντιπάλων της κυβέρνησης. ‘Ο λαός που τόσον τον συ-

κίνησε ή ιστορία της μικρής Πίπης και της παραστάθηκε με στοργή, μπορεί να φαντασθή ότι 22 ακόμα μικρά παιδάκια βρίσκονται στις φυλακές ‘Αβέρωφ ; Τό τυφλό πολιτικό μίσος και ή άπανθρωπία κρατούσάτά τά παιδάκια, αγόρια και κορίτσια κλεισμένα σ’ ένα θάλαμο τών φυλακών μαζί με τις είκοσι δυό μάννες. Είναι γνωστό πώς σέ χώρο για 200 άτομα κρατούνται 800 γυναίκες ανάμεσα στις οποίες οι 100 είναι με άνοικτη φυματίωση. ‘Εκεί μέσα λοιπόν γεννήθηκαν κι’ αυτά τά παιδάκια. Τά περισσότερα απ’ αυτά έκει κοιμούνται και τρώνε, αναπνέοντα τις άναθυμιάσεις τών άποχωρητηρίων και τό μι-

